

(RESMÎ) T.K.F.'NİN SONU

Rauf Beyin Malta'dan dönüşünde, ona Hakkı Behiç Bey tarafından yazılmış olan 20 Teşrinisâni [1921] tarihli mektubu:

“Siyaset-i hariciye itibarıyla Şarka ve Rus İnkılâbına takarrüpte memleket için büyük bir ümid-i necat gördüğüm ve şahsi kanaatlarım itibarıyla de Müslüman âleminde Rus İnkılâbını tâdilen vücuda gelecek bir Sosyalist İttihadına merbut bulunduğum için, bu mesleğimde tamamıyla bana taraftar görünen Mustafa Kemal Paşa ile bolşevizme doğru bir cereyan tevhit ediyorduk. Bunun iktidalarını Sivas hayatından beri pek iyi bilirsin. Hükümet işleri ile alâkadar olduğum zaman bu mesleğimi tervice çalıştığım gibi haricen de efkârı hazırlamak üzere gizli bir teşkilât vücuda getirdik. Bu teşkilâtın ismi Yeşil Ordu idi. Aynı zamanda Türkistan'da, İran'da, Azerbaycan'da bu isimde teşekküller haber alıyorduk. Orada çalışan arkadaşlarımızla muhabere ederek onların mesâisinden istifade etmek, hududumuz haricindeki teşkilâtı buraya rapt eylemek, bir taraftan onları Rus istilâ-ı siyasîsinden kurtarıp mutedil bir sisteme irca edeceği için onlar hesabına çok menfaatli, bir taraftan bizi bütün bu İslâm kitleleri ile mütehtiden hareket eder göstermek suretiyle kuvvetli bulunduracağı için bizim hesabımıza çok istifadeli, bir taraftan da Rusları ayrı ayrı Müslüman memleketlerde siyaset yapmaktan kurtarıp bizi tutmakla bütün âlem-i İslâmı tutmuş olacaklarına emniyet vereceği için Ruslar hesabına da oldukça kârlı bir işti. Diğer mühim bir nokta-i nazara göre de bu teşkilâtın faydası olacaktı. Hariçte çalışan arkadaşlarımız bu memleketin bu kadar hak sahibi evlâdı idi. Düşmanlarımızın takibat ve tazyikatından firara mecbur olarak memleketlerine avdet edemedikleri bir zamanda kendilerine az çok muavenet imkânını bahşedecek ve onları daha büyük bir gayretle buldukları muhitlerde çalıştıracaktı. Reşid'in, Ethem'in, Fuat Paşanın dahil bulunduğu bu teşkilât bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşanın husumetini celbetti. Dağıtmaya mecbur olduk. Bizi dinlemeyip faaliyette devam ve sebat edenler de bir vesile ile mahkûm edildi. Bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşa (Komünist) namı ile ve tamamen Rus İnkılâbının aynını istihdaf etmek şartı ile bir fırka teşkilini teklif etti. Rusya'dan gelen bir tehlikenin ilhab ettiği bir fikr-i mahsus ve bir zaruret-i siyasiye şeklinde bana adeta cebren kabul ettirilen bu işi bir fedakârlık addettim. Çünkü Komünist Fırkası namına ortaya çıkmakla bir kere bittabi çok kuvvetli husumetler celbedecektim. Saniyen bu fırkanın memlekette gayesine göre bir şekl-i idare vücuda getirmesi adeta muhal iken ben muhali temenni eder bir adam vaziyetinde kalacaktım. Salisen komünizm haricinde hiçbir fırka namına bir daha hayat-ı siyasiyeye çıkamamak iztirarına düşecektim. Bunları hep düşündüm. Hatta Maliye Vekili Ferit Bey de ihtar etti. Fakat reddedersem istikbalde tekrar bir mevki-i iktidar tasavvur ettiğime zâhip olacaklar korkusu ile kabulü muvafık buldum, teşkilâta başladık.

Rus Sefaretinin el altından idare ettiği zümreler vardı. Eskiden İstanbul'a merbuten teşekkül etmiş sosyalist grupları vardı. Yeşil Ordunun tatil-i faaliyet kararını kabul etmeyen âzâsı vardı. Ethem'in millî kuvvetleri etrafında dönen, bilir bilmez bolşevik cereyanları vardı. Bunları hep toplamak, makûl ve sâlim mecralara sokmak, memlekette Rus bolşevizmi ile Müslüman sosyalizmini tefrik etmek mühim bir işti. Benimle çalışan arkadaşlarım arasında çok miskin ve hasis hislerle faaliyetimizi tehir edenler bulunmasına ve bunların az çok Mustafa Kemal Paşa tarafından teşvik ve müzaheret de görmesine rağmen bu meselede sonuna kadar sebat etmeyi bir namus borcu addettim ve mecbur olduğum bir muhaberede Mustafa Kemal Paşaya da böylece yazdım. Bu sırada idi ki, birdenbire Fuat Paşanın, Reşit ve Ethem'in, benim Rusya'ya iz'amım tasavvur edildi. Ethem hasta imiş, gitmedi. Reşit gitmek istiyordu. Ben mütereddit idim. Meb'us olduktan sonra beni İstanbul'a göndermeyen, ailemi görmek için Eskişehir'e kadar bile gitmeme müsaade etmeyen Mustafa Kemal Paşanın Fuat Paşaya müşavir olarak beni Rusya'ya göndermesi biraz garip geldi. Burada işe giriştiğimiz arkadaşlara da verilmiş sözüüm vardı, muvafakat etmedim. Bunun arkasından Ethem'in biraderi Tevfik'in kendisine orduca muavenet edilmediğine dair şikâyetleri başladı. Ethem meselesinin başlangıcı bu idi.

Yozgat isyanını bastırdıkları sırada kuva-yı milliyenin muavenetine şitap etmeyi ve Ethem Beyin mukarreratını kabul etmeyi kumandanlık sıfatına ağır görmüş olan Refet Bey sonradan anlaşıldığına göre gizli bir adavet ve bir intikam hissine esir olmaktan men'-i nefis edememiş. Yine bu isyanın bastırıldığı hengâmede Ankara'da valilik eden ve Mustafa Kemal Paşayı hafiyelikteki kudret-i fevkalâdesi ile teshir eyleyen Yahya Galip Efendiyi isyanın müsebbib-i manevîsi addederek Yozgat'ta muhakeme etmek üzere talep etmek gibi hafiflik göstermiş olan Ethem Mustafa Kemal Paşanın da husumetini tahrik etmiş oldu. Bu hissiyatın şekl-i resmî ise muntazam ordu teşkilâtı idi. Filhakika millî kuvvetlerin yine burada ve bizden aldıkları vâsi salâhiyetlerden istifade ederek yahut bilerek imâz-ı ayn etmemizden cür'et alarak yapmadıkları mezalim kalmıyordu. Binaenaleyh bunları muntazam bir ordunun zabt ü rabtına ithal etmek milletin selâmeti namına elzem idi. Bundan dolayı muntazam ordu teşkilâtı herkes tarafından kabul ve teşvik edildi. Yalnız ben millî kuvvetlerin millî şekillerinin muhafazasına ve ileride bütün ordunun millîleştirilmesine taraftar idim. Çünkü muntazam orduların da kuva-yı milliyeden çok ziyade tahribat ve suistimalâtı vâki olmuyor değildi. Muntazam ordu yapıldı. Bu meydana Ethem Bey kuvvetleri de Birinci Kuva-yı Seyyare namı ile müstakil bir fırkaya münkalip oldu. Uşak cephesindeki muharebat başladı. Ethem kuvvetleri müstakil süvari fırkası olduğu için düşman içinde süratle ilerlemeye mecbur oluyor, sıkışınca geriden kuva-yı imdadiye yetişemiyor, sinirleniyordu. Ethem'le Reşit böyle bir manevra ile kendi kuvvetlerinin yavaş yavaş eritilmek istendiğini iddia ettiler. Vâkîa böyle bir maksattan şüphe dahi edilebilirdi. Ethem hasta olduğu için kuvvetlerin başında Tevfik vardı. Bu çocuk çok sinirli bir adam[dı], İsmet Paşanın kısa kat'i, esbab-ı mucibesiz emirleri karşısında asabileşti. Bir taraftan da Konya is-

yanını teskine azimet eden kuva-yı tedibiye kumandanı ve dahiliye vekili (bu ikisinin nasıl imtizaç edebildiğine hâlâ hayret ederim) Refet Paşa (o zaman bey) ilkbahar taarruzuna hazırlık namı altında 3, 4 bin kişilik bir süvari kuvveti cem' ediyordu. Diğer bir taraftan da Ethem kuvvetlerini teşkil eden bazı müfrezelere Ethem'den ayrılmaları için propaganda yapılıyor, küçük bir hadise iki tarafın da zahiren gösterdiği samimiyet altında çok hainane istihzarat ile büyük bir tehlikeye münkalip olmak istidadını hasıl ediyordu. Reşit, benim de dahil olduğum bir müzakerede M. Kemal ve İsmet Paşalara Refet'in harekâtından şüphe ettiklerini söyledi ve açıkça itimatsızlıklarının sebebini anlattı. Suret-i zâhirde anlaşıldı, görüşüldü, barışıldı. İsmet Paşa kendisine ait işlerde büyük bir hulûs-u niyet gösterdi. Fakat nedense Refet Paşa kuvvetleri Ethem'in gerisinden çekilecekken çekilmedi, derece derece Ethem'i ihata eder bir vaziyet aldı. İşin vahametinden çırpındığım bir sırada Ethem'in pederini Eyüp Sabri Bey ile beraber gönderip baba itaatinden bilistifade Ethem'i itidale davet eylemeyi muvafık bulduk. Bir gece M. Kemal Paşaya haber gönderdik, muvafakat etti. Fakat garip bir eser-i talih, ne ertesi günü ne daha ertesi günü ne de üç gün sonra tren bulunamadı. Vükelâ efendileri Eskişehir'e tenezzüh için mahsus trenle vagonlar tertip edilirken bu mühim meselenin hâlli için mutad hareket programında bile aksilik zuhur etti. Ethem'in Yunan ordusuna ilticası haberi, sanki buna intizar ediliyormuş gibi, faaliyeti tezyit etti. Ethem taraftarları toplandı. Komünist Fırkası namına ihtilâl yapıldığına, Ethem'in ve kuvvetlerinin bizim sevk ve tahrikimizle isyan ettiklerine, hatta benim de şahsen bu meselede alâkadar bulunduğuma dair rivayetler, dedikodular hep levs-i hasetten, levs-i menfaatten doğan birçok iğrenç cereyanlar memleketi istilâ etti. Eskişehir'de gayri münasip neşriyâtından dolayı hükümetçe tatil edilecekken kurtarıp buraya celp ve başmu-harrirliğini bizzat deruhte ettiğim Yeni Dünya gazetesi bir eşkiya yatağı gibi basıldı, muharrirleri hapis edildi, sermu-harriri ben olduğum gazetesinin başında müdir-i mes'ul namına da benim ismim bulunduğu halde en küçük bir arkadaşlık hissi ile haberdar bile edilmedim. Gazetede Ethem'in gönderdiği bir beyanname tab' olunmuş. Bu beyannamenin Kütahya'dan geleceğini bile haber alıp bazı meb'uslara söyleyenler bunun tab' edilme-mesi için bana bir tezkerecik dahi yazmadılar. Beyanname tab' edildi ve cürm-ü meşhut halinde matbaa basılarak yakalandı. Gazete tatil olundu. Beyannameyi tervicen yazıldığı rivayet edilen başmakaleden dolayı (henüz intişar etmemiş ve dünyanın hiçbir tarafından cürüm teşkil etmesine imkân görülememiş(meyecek) bir makaleden dolayı) matbaa ve gazete müstahdemleri aylarca hapsolundu. Bu gazetenin müdir-i mes'ulü ben idim ve hiçbir şeyden haberdar olmayarak yatıyordum.

İşte Ethem meselesi... Kanaatim itibarıyla bu meselenin hâliki, Ethem'in kahramanca hareketlerine karşı orduda uyanan hiss-i rekabet, Ethem kuvvetlerinin zulmü yüzünden halk arasında hasıl olan nefret ve husumettir. Birincisi Ethem'i düşman karşısında yalnız ve imdatsız kalmağa, yavaş yavaş erimekten şüphe ederek aleyhinde bir suikast mevcut olduğunu zannetmeye ve nihayet kuvvet elinde iken isyan etmeye mecbur eylemiştir. İkincisi de Ethem kuvvetleri aleyhindeki harekât ve rivayâtın

milletçe derhal kabul ve tericine sebep olmuştur. Her iki âmil-i müessirin de müsebbibi Ankara'dır. Haset ve rekabet oradan başlamıştır. Ethem kuvvetlerinin Bolu, Düzce, Adapazarı ve Yozgat'taki mezalimi de buradan müsamaha görmüştür. Ethem isyan bastırmağa gittiği zaman kimse kendisine talimat vermemiş, kimse mertçe karşı karşıya görüşmemiştir. Ethem binlerce adam öldürdüğü, binlerce hayvanatı sürüp götürdüğü zaman Ankara'da itibar ve ihtiram görmüş, sonra kuvvetlerini ordu kadrosuna geçirip Ankara'ya hasta geldiği zaman Taşhan'da Hacı Şükrü'nün ihzar ettiği bir odada tedavi edilmiştir. Ethem hiyanet etti ise belki mazurdur, fakat onu bu harekete sevk edenleri Cenab-ı Hak affetmeyecektir.

Ethem gitti, Komünist Fırkası bittabi gitti. Belki çok iyi oldu. Çünkü Demirci'den ileri geçmeyen muzafferiyetler yakından, İnönü'nden, Eskişehir'den Beylikköprü'den [üç kelime okunamamıştır] oldu. Ethem'i severdim, Rauf Bey, fakat M. Kemal'i Ethem'den çok ziyade severdim, çünkü gayemi temsil ediyordu. Fakat Ethem hakkında yapılan işlerin muhakemesi M. Kemal'e bittabi namusumla verilmiş sözümün icap ettirdiği alâka ve merbutiyet bâki kalmak şartı ile siyaset hayatından beni iğrendirdi, korkuttu, müteessir ve mütevehhim etti. O günden beri Meclisten ve bütün siyasî işlerden uzak yaşıyorum ve müsterihim. ...

İtikadım, imanım değişmemiştir. Bence Türkiye dâvâsı muvakkattir; benim gayem İslâm âleminde bir inkılâp davasıdır. Bu davayı yürütemedim, çünkü kimseye anlatamadım. Çirkin siyasî menfaatler, siyasî nokta-i nazarlarla muhakeme edilen gayeler arasında benim gayem en mütevazi, en ihtiramsız, en hayalî bir gayedir. Fakat ben ergeç bunun tahakkukunu şüphesiz görüyorum. Ergeç bir Sosyalist İslâm cumhuriyeti tezahür edecek ve eşya vahdetine âmil olacaktır. Bu gayeme kitap yazarak, hatta român yazarak bile çalışabilirim. Memlekete gelince, ona borcumu veremedimse, artık helâl etsin, çünkü kudretim bu kadar."

Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarından Sayın Ahmet Arda'nın 1976-77 ders yılında hazırladığı bir Lisans Semineri çalışmasından alınmıştır. Kendisine teşekkür borçluyum. (A. F. Cebesoy'un anılarında Hakkı Behiç'ten aktardığı sözlerinin, bu belge olduğu anlaşılıyor.)